

DE STEMMEN

AFLEVERING 1 - VERANDERINGEN (TRANSCRIPTIE)

INTRO

KATHARINA SMETS (host, voice-over)

Een metamorfose is de verandering van één wezen in een ander, een plotse en grondige omslag van het bouwplan. De verandering begint vaak met iets kleins, soms onmerkbaar verborgen, tot er iets begint te groeien en groeien en groter wordt. Tot de cocon begint te scheuren.

[elektronische muziek: titelgeneriek]

INDI DEMOL

Het is natuurlijk supersuperspijtig wat er nu met mij gebeurt is. Hopelijk... komt alles wel goed.

KRISTIE SU

I think it's a combination of things that led me to that moment of strangeness.

CARMEN SPEECKAERT

Ik ben Carmen en daar blijft het bij. Ik speel geen rol in een film.

KATHARINA

Welkom bij *De stemmen*, een podcast van Opera Ballet Vlaanderen. Elke aflevering bundelt persoonlijke verhalen rond één tijdloos thema dat de kunsten en het leven betekenis geeft. Aflevering 1: Veranderingen.

We zitten er al een tijdje middenin. En ik vind verandering niet zo makkelijk. Zoals zoveel mensen, denk ik. Ook wanneer ik een grote sprong moet wagen, twijfel ik eerst. Dan heb ik last van een soort hoogtevrees.

[Kinderkoor zingt fragment uit Robert Schumanns *Faust*:

‘Freudig empfangen wir
Diesen im Puppenstand;
Also erlangen wir
Englisches Unterpfand.
Löset die Flocken los
Die ihn umgeben,
Schon ist er schön und groß
Von heiligem Leben.’]

Dit zijn drie verhalen van mensen die elk op hun manier met verandering omgaan.

INDI DE MOL

(vanaf 01:34)

KATHARINA

Indi De Mol is twaalf jaar, bijna dertien. Zijn leven nam net een ingrijpende wending. Indi zingt al vijf jaar in het kinderkoor van Opera Ballet Vlaanderen onder leiding van dirigent Hendrik Derolez. Het is een groep van 35 kinderen tussen 7 en ongeveer 16 jaar – met hoge stemmen. Sommige moeten er al op jongere leeftijd uit.

INDI

Toen ik wou repeteren, begon mijn stem echt over te slaan. (*Imiteert: 'oeweeeh'.*) Dat. *Allez*, dat kwam wel binnen, dat was wel een shock, want ik wist eigenlijk zelf wel, *allez*, ik kreeg het droevige nieuws eigenlijk van mezelf, dat ik het Kinderkoor zou moeten verlaten, dus dat dat mijn laatste repetitie zou zijn. En, ja, dan zijn we eigenlijk beginnen denken: wil ik nog verder met zang of niet? En ik heb daar dan een paar nachten over liggen piekeren...

En ja, ik zou eigenlijk heel graag verder willen met zang, want muziek en zang zijn eigenlijk heel mijn leven, heel mijn passie. En het is gewoon geweldig om op zo'n podium te staan. Het is stil, het orkest heeft gestemd, je komt op, het orkest begint te spelen, je doet je mond open en er komt zo iets prachtigs uit iedereen die rond je staat, en dat geeft je zo'n kracht om zelf gewoon alles te geven en ik hoop dat ik dat later nog ga kunnen doen. Misschien dat ik later zelfs operazanger zou willen worden.

INDI (*zingt een fragment uit Kurt Weills Der Jasager*)

Wichtig zu lernen vor allem ist Einverständnis.

Ja... het is natuurlijk supersuperspijtig wat er nu met mij gebeurd is, maar ik zal ermee moeten leven.

KATHARINA

Indi hield een dagboek bij over de verandering die hem is overkomen.

INDI

Het is euh... nu ongeveer ja, zo'n tien na acht. Euh, het is eigenlijk een beetje een testmomentje over hoe het zal voelen om, euh, zo'n dagboek op te nemen.

INDI

(*speelt toonladderfiguren op de piano*)

Hallo iedereen terug, ik zit hier nu aan mijn piano in de living. En eigenlijk bestaat mijn stem nu uit twee vakken. Je hebt mijn nieuwe mannenstem, die ongeveer reikt van hier tot daar. (*Indi speelt op de piano een lage do en de centrale fa.*) En daarvoor is de fa, de centrale fa, eigenlijk hoog. Je kunt niet zeggen van: dat loopt in één klap door. Dat zijn echt twee verschillende soorten, zo voel ik dat toch. En mijn oude

kinderstem reikte ongeveer tot hier. (*Indi speelt een centrale do en een hoge la.*) En nu is dat maar hier, slash hier geworden. Terwijl vroeger de fa en de mi, ik ga nu niet *peanuts* zeggen, maar toch wel een stuk vlotter ging.

INDI (*zingt in knapenstem een fragment van The Beatles terwijl hij zichzelf op de piano begeleidt*):

Yesterday

All my troubles seemed so far away

Je hebt het vast wel gehoord dat het echt helemaal (*imiteert heel hoog: oeweaeeh*) wordt, terwijl vroeger, als ik in mannenstem zong, dan klonk dat een beetje (*imiteert heel laag: eeuuuh*) en dan was mijn knapenstem eigenlijk, ja, het makkelijkste om te zingen. Ja, nu is het eigenlijk omgekeerd.

INDI (*zingt in mannenstem en begeleidt zichzelf op de piano*)

Yesterday

All my troubles seemed so far away

Now it looks as though they're here to stay

Oh, I believe in yesterday.

(*voetstappen en stemmen op de achtergrond*)

INDI

Het is mijn allerallerallerlaatste repetitie in het Kinderkoor ooit. Het is het einde. Het gaat denk ik wel een beetje afscheid zijn, want ik bedoel, dat is wel een groep waar je mee op podia hebt gestaan, vanalles hebt meegemaakt...

(*Op de achtergrond roept Indi tegen een andere jongen: 'Aaargh, fuck you, echt, gast!'*)

En dat zijn natuurlijk allemaal mooie herinneringen, maar ja, aan de andere kant is het natuurlijk ook een nieuw hoofdstuk. Ja, eigenlijk is een kinderstem een stem die je leent, en op een bepaald moment moet je die teruggeven en dan krijg je je echte stem.

(*geroezemoes van Kinderkoorrepetitie*)

HENDRIK DEROLEZ

Nogmaals eerste stem graag. Eén twee en...

KINDERKOOR (*zingt een fragment uit Kurt Weills Der Jasager*)

Wichtig zu lernen vor allem ist Einverständnis.

HENDRIK DEROLEZ

OK, Indi, '*wichtig...*' Probeer eens met uw mannenstem.

INDI (*zingt*)

Wichtig zu lernen vor allem ist Einverständnis.

HENDRIK DEROLEZ

Het gevaar, Indi, is... Nu zing je gewoon (*imiteert heel laag*), 'ik ben een man', zo zing je, 'wichtig zu ler...' Nee, niet doen. Dat is forceren, dat mag je niet doen. Je moet eenvoudig en rustig... Je bent een jongen van...?

INDI

Twaalf.

HENDRIK DEROLEZ

Twaalf. Ja, Indi nog eens. Eenvoudig.

INDI (*zingt, rustiger*)

Wichtig zu lernen vor allem ist Einverständnis.

HENDRIK DEROLEZ

Super, Indi! Ongelooflijk, dus, welkom tot de wereld van de volwassenen.

(applaus en gelach)

INDI

(grinnikt)

[elektronische muziek]

KRISTIE SU

(vanaf 07:52)

KATHARINA

Kristie Su speelt viool. Ze is vijftientig, heeft kort haar, tatoeages, draagt een zwart hemd en een zwarte broek. Ze lijkt beheerst —

KRISTIE

Yeah, it could be seen that way, yes —

KATHARINA

... of is het eerder een combinatie van ernst en humor?

Ze opgegroeid in Los Angeles in de Verenigde Staten. Nu is ze een van de jongste concertmeesters ter wereld. Ze zit meestal in het donker van de orkestbak, tussen de muzikanten van Opera Ballet Vlaanderen. Kristie is aanvoerder van het orkest én ze zit er tegelijkertijd middenin.

Maar dat ze concertmeester zou worden, lag niet voor de hand. Ze werd klaargestoomd voor een solocarrière als violist. Ze was drie jaar toen ze van haar vader viool leerde spelen en al gauw kreeg ze les van internationale topdocenten. Wanneer ik Kristies naam intik op YouTube vind ik een tiener in een strakke paarse jurk.

KRISTIE

I have to put a disclaimer in it, because now you see me, so you know how I look now. Back then, I had long hair, I wore a dress... like, different Kristie. It's also very strange to visit these memories because, um, it's so far away from me now. I come from Chinese background, um, my parents were immigrants. They moved to the States.

[fragment uit het vioolconcerto in D van Pjotr Iljitsj Tsjakovski]

My dad was a concert violinist, too, so I also understand that he may have projected his hopes on me. Of course it's a common struggle, you know, a lot of parents do that to their kids and that's okay too, you know, I understand it. So just like the, the training, the expectations, um, pushed me to the situation that I was in.

[vioolpizzicato; vanaf hier: geregeld diverse vioolgeluiden]

KATHARINA

Kristie reisde de wereld rond voor concerten en wedstrijden. Dat *klinkt* glamoureuus, zeker voor iemand die toen nog zo jong was. Maar vanbinnen klopte er iets niet.

KRISTIE

There was a very difficult period in my life, where I wanted to quit the violin and my life. I was just doubting my entire existence. Actually it was right after I got this tattoo. It says 'don't stop'. So, like, that's the period of life that I was going through, this sudden teenage crisis.

[vioolpizzicato]

KATHARINA

Op haar zeventiende verjaardag reist Kristie in haar eentje naar Denemarken. Voor de zoveelste wedstrijd.

KRISTIE

I was the youngest competitor in the Nielsen violin competition in Odense, Denmark. I spent my seventeenth birthday flying and alone, in airports, and going to this foreign place. It's overwhelming.

[aangehouden vioolakkoord]

It's so vast, and there's so much water and so much land. And feeling very small in that moment. Where am I, like, what am I doing here?

[vioolpizzicato]

So at this competition I had to prepare some Bach, some Mozart, some Paganini, which is like, just crazy... should be illegal.

[vioolpizzicato]

KATHARINA

Op de ochtend van de wedstrijd wordt Kristie wakker met een onbehaaglijk gevoel.

KRISTIE

This sense of impending doom fell over me.

KATHARINA

Wanneer ze aankomt in de concertzaal, is de wedstrijd al in volle gang.

KRISTIE

People, like, stressed, in and out, crying backstage. I was, like, not feeling it. I'm not nervous, but I'm not not nervous. My body was extremely nervous. It's like you're sweating, your stomach hurts, it's fight or flight, you need to go. But also in my mind: this zen blankness, because we're conditioned to be high adrenaline as musicians.

The door opened and I had to walk up, like, three wooden steps to the wooden stage. Oh my God, I cannot believe I have to be here. And walking across the stage always feels like forever. And then you become hyper aware, like, 'am I walking funny?' And also, like, with the violin in hand, you're like: 'Don't trip, don't smush it.' My dress was going to choke me. Every breath I took, it got tighter and tighter.

Finally, after an eternity of awkward walking, I get there. It's just a brick room. Blue carpet. Like, this is the ugliest room ever. You can see everyone's face, they're all staring at you, you're staring at them. It makes you so aware of what's happening. And the pianist sits down, and it's just silent. And you tune, and then you hear the jury is shuffling papers around so you know they are ready to judge you. And you realize that, oh, you're just another number on the list.

KATHARINA

In haar hoofd gaat Kristie ook een lijst af. Het is een routine die ze van haar ouders heeft geleerd, om al die uren en uren en uren repeteren te bundelen in dit éne moment.

KRISTIE

In Chinese we say 'Jiao Dai'. It's like you keep telling yourself something. It's like a mantra. Don't forget to do this and this and this. Don't forget to play in tune. Don't mess up. Don't do this, don't do that. Look over there. Don't look there. But the

moment the music starts, you don't have time for all these mantras anymore. I played through my pieces and I had saved the Bach for last. As a statement.

[flarden uit Johann Sebastian Bachs *Chaconne* op de achtergrond]

KATHARINA

De notoire *Chaconne* van Bach is een dans, uit zijn tweede vioolpartita. Notoir, want aartsmoelijk. De dans is weemoedig. Er is een gerucht, dat Bach de *Chaconne* zou hebben geschreven bij de dood van een geliefde. Dezelfde melancholische akkoorden spoken door het hele stuk, met daarboven steeds nieuwe melodieën. Het zijn variaties op één thema; nooit helemaal hetzelfde, altijd anders, steeds intenser... Kristie weet wat er zal komen. En ze wacht.

KRISTIE

And I'm just listening to the silence and it's deafening, is the only way I can describe it. And I'm waiting until I can hear and feel each person in the room get uncomfortable. So I wait until everyone is quiet, long enough, and —

[vanaf hier: diverse vioolgeluiden die verwijzen naar Bachs *Chaconne*]

The music starts, as if it had been there already, all along. And I say it like it's so matter of fact, but that's what it is. I put my hands on my instrument, and they go on autopilot. This could end in disaster, and I could just forget where I am, or I could trust my hands. There's not more I can do. I can't save myself anymore. So I can only trust myself. I close my eyes. I can feel my hands going on autopilot, they're playing by themselves. And I'm, for lack of better words, I'm enjoying that I don't have to do much.

KATHARINA

De muziek stroomt en klimt.

KRISTIE

And at a certain point I realize: I think I've lost feeling in my hands. But I'm scared to look. Because what if I look and — my hands are gone? Where are my hands? Who's playing this music? It is the first time I feel these things. And it's shocking and scary. And exhilarating.

KATHARINA

De *Chaconne* bestaat uit drie delen: mineur, dan majeur, dan weer mineur.

KRISTIE

The major section in the middle is like this beacon of hope. It sounds like I'm listening to a recording, right? But the major section started, with or without me, and I was elsewhere. I'm not in this terrible brick room with blue carpet on a stupid wooden stage. Where am I? I don't know where I am. I could feel the structure of this place. The smell. Cold and dank. Like a very humid basement, but such a space. The feeling of eternal ceilings, endless building, the walls have no ending, they just

stretch into infinity. Patches of light shining in dust. The dust glittering. And the softest carpet I've ever walked on. Rough wooden benches, and stairs to nowhere. And you just walk and walk and walk and there's no end.

KATHARINA

In drie minuten flitsen hele werelden voorbij. Opeengestapelde emoties van vele levens tegelijk.

KRISTIE

All the hope, all the desperation, all the sadness. And I'm not religious or anything, but for a moment I understood: this is what it feels like to put your life in the hands of your god. Say like, 'ok, you're going to take care of me, right?'

The ending of the *Chaconne* was so crushing. The lack of magic and the weight of reality. The feeling of smallness and being lost just comes flooding back. After I finished the piece, and the last note makes a circle around the room and disappears, there was just a very long silence. And in a silence like this people are afraid to breathe. I'm afraid to breathe. I'm afraid to look.

There's this scattered, slow clapping. The door closes behind me, and I don't know how to feel. Should I be happy that I went somewhere? Should I be sad that I came back from somewhere? I burst into tears like a teenager. So they let me cry there, in front of the door, and... I leave.

The whole day after that it was just like: what happened? Where am I? What am I? Feeling again small, but different small, alone but different alone. I've looked for it, all these years, a place that would remind me of this place that I visited, but I never found it.

KATHARINA

Kristie wint de wedstrijd niet, al krijgt ze een wel 'eervolle vermelding' van de jury. Wat Kristie beleefde in Denemarken, was een keerpunt. Na de wedstrijd begint ze haar leven in vraag te stellen. Wat betekent muziek spelen nu echt voor haar? Verbonden zijn met andere mensen, beseft ze. En een plek om thuis te noemen. Niet meer zo alleen en altijd onderweg. Als concertmeester is ze nu de link tussen het orkest, de dirigent, de zangers en het publiek. De muzikanten vertrouwen op haar. En omgekeerd steunt zij op hen.

KRISTIE

It really changed the way I see music making. Now I see a performance as an opportunity to open my soul to someone and offer them a piece of it. Here, take this home with you. And I hope it heals you, as it healed me.

[Slotmaten van Johann Sebastian Bachs *Chaconne*]

CARMEN ROSALIE SPEECKAERT

(vanaf 23:29)

(deurbel)

CARMEN *(door de intercom)*

Hallo?

KATHARINA

Carmen Rosalie Speeckaert woont in het centrum van Gent.

KATHARINA

Hallo! Dag Carmen, 't is Katharina.

CARMEN

'k Ga de deur open doen hè.

KATHARINA

OK, da's goed! Wij komen met de lift dan, hè?

CARMEN

Ja.

KATHARINA

Da's goed!

KATHARINA

Carmen heeft me uitgenodigd op de koffie.

CARMEN

Kom binnen, kom binnen. 'k Zou u *toezen*, maar 'k mag niet.

KATHARINA

Nee, we mogen niet kussen nu.

KATHARINA

Zo, 'k ben er.

CARMEN

Je bent erdoor.

KATHARINA

Ik heb iets lekkers meegebracht.

KATHARINA

Da's met de groeten van de opera. *Pralinekes*.

CARMEN

Ooooh, *schuune*.

KATHARINA

Carmen spreekt sappig Gents en ziet er piekfijn uit. Donkerpaarse, gemanicuurde nagels, en een volledig opgemaakt gezicht. Parels en kleurrijke armbanden. Een groot contrast met mijn eenvoudige witte sneakers en zwarte broek.

KATHARINA

Kijk eens, mooi servies.

KATHARINA

Carmen heeft prachtig servies op tafel gezet, met een gouden rand en groene vogeltjes. Een koffiepote die erbij hoort. Het is nog van haar grootmoeder geweest.

Carmens serviceflat is gezellig: twee kamers en een keukentje. Overal 'postuurkes', kadertjes, kaarsjes. Ik zie ook een verzameling pruiken en schoenen — relikwieën uit Carmens verleden als trans-performer. Het is overweldigend hoe vol het hier staat. Naast de tafel kijkt een levensgrote dalmatiër van porselein ons aan.

CARMEN

Moet je een koffietje hebben?

KATHARINA

Oh, heel graag!

CARMEN

Melk en suiker?

KATHARINA

Euh, zwart alsjeblieft!

CARMEN

Zwart

KATHARINA

Vierenzeventig is Carmen ondertussen. En ze ondergaat een chemokuur die gelukkig goed is aangeslagen. Soms is ze alleen wat moe, of een tikkeltje vergeetachtig.

CARMEN

Twee melkjes hè, *ventje*?

KATHARINA

Zwart is goed, hoor...

CARMEN

Ah, zwart is goed, ja, ja...

KATHARINA

De muren hangen vol met foto's van haar moeder en haar overgrootmoeder, van haar overleden partner Ruud, en van haarzelf. Op een van die foto's staat Carmen in een zwarte jurk met een diep décolleté en een boa. Haar favoriete podiumoutfit.

KATHARINA

Echt Marilyn Monroe-haar (*lacht*).

CARMEN

Altijd gehad, ja, zo.

KATHARINA

Zo groot, blond... Toch een elegante madam, hè?

CARMEN

Dat heb je, of dat heb je niet, toch? Ah ja.

KATHARINA

(*giechelt*) Dat is waar, ja.

KATHARINA

Ze wijst op foto's uit de bekende bars Chez Madame Arthur en Chez Michou in Parijs, waar ze optrad in het begin van haar carrière. Het waren bars waar zogenoemde '*artistes transformistes*' werkten.

CARMEN

Ik heb in Parijs gewoond; ik heb in Berlijn gewoond; ik heb in Amsterdam gewoond, zoveel jaar... Ik had daar wel een mooi appartement, dat allemaal wel, maar ik had in Gent een huis.

KATHARINA

Carmen keerde altijd terug naar Gent. Het is de stad waar ze helemaal mee vergroeid is.

KATHARINA

Je bent geboren en getogen in Gent, hé?

CARMEN

Ja, in de Tinnenpotstraat. Op nummer 37 ben ik geboren, en ik ben in nummer 16 café gaan houden toen ik achttien was.

KATHARINA

Op je achttiende al?

CARMEN

Op mijn achttiende.

KATHARINA

Carmen leerde al vroeg voor zichzelf op te komen. Als kind heeft ze het niet altijd makkelijk gehad, vertelt ze. Over haar vader heeft ze weinig goeds te zeggen. Haar moeder en overgrootmoeder, daar had ze wel een goede band mee. Zij hebben Carmen altijd aanvaard voor wie ze was.

CARMEN

Mijn overgrootmoeder, die zei: 'Ja, als gij nu liever een meiske zijt, zijt gij toch een meiske.' Mijn meetje kon dat. Dat was een mens, als ik daar nu over denk, die toch ver vooruit was.

KATHARINA

Haar meetje noemde haar altijd *loetje* in het Gents.

KATHARINA

En wat betekent dat?

CARMEN

Loetje, zoals *lieveke*, *dinges*, *loetje*, ja.

KATHARINA

En ook Carmen zelf gebruikte nooit de jongensnaam die ze bij haar geboorte had gekregen. Iedereen kent haar als 'Carmen'.

CARMEN

Mijn ma had mij Roland genoemd. Had ik daar een e'tje bij gezet, dan was dat 'Rolande', dat zou ook fantastisch zijn geweest. Maar 'Carmen', dat was, ja... Ik hoorde dat graag en ik moest, ik moest iets hebben dat, euh... (*knipt met haar vingers*). Weet je wel? Sofie en Louis en dat soort dingen, dat was niets voor mij.

KATHARINA

Ze toont me een foto van een groep kleine kinderen.

[geluid van jonge kinderen die buiten spelen]

Verkleed voor carnaval, zegt ze, en wijst op een kind helemaal vooraan, breed glimlachend in een lange rok van haar moeder.

CARMEN

Kijk eens hier. Dat ben ik, hier beneden, toen ik zes of zeven jaar was, op een carnavalsfeest. En ik was als meisje verkleed. Dus dat zat erin, hè?

KATHARINA

Ja.

KATHARINA

Carmen zat op een jongensschool, en vond dat verschrikkelijk.

[geluid van kinderen op een speelplaats]

Maar ze liet niet op haar kop zitten. Zo was er ooit een jongen die het waagde haar lastig te vallen op de speelplaats.

CARMEN

Zo zegt hij tegen mij: *'Wa zijde gij eigenlijk, ne vent of een wijf?'* Ik zei: *'Als ge dat nog ene keer tegen mij zegt, dan geef ik u nen bok op u muile dat ge niet goed zijt. Hebt ge mij goed verstaan?'* En dat was gedaan. Ik had daar van niks last.

KATHARINA

Tijdens de speeltijd ging Carmen liever naar de keuken. En de turnles vond ze zo verschrikkelijk dat ze zich verstopte. Het enige vak dat haar echt interesseerde, was geschiedenis — vooral de geschiedenis van Gent.

[luidende beiaardklokken op de achtergrond]

Carmen speelde scènes na, in zelfgeknutselde kostuums, gebricoleerd uit een oud gordijn. Tot groot plezier van haar meetje.

CARMEN

En ik was toen al bezig met nummers fantaseren *en heel diene cirque*. Ja, dat zit in je, je kunt daar niets aan doen. En dan zei mijn meetje: ‘*Allez*, laat mij eens zien wat je allemaal hebt geleerd. Ah, mooi hoor, *loetje*, mooi hoor. Jij gaat een goede artieste worden. En het is nog waar geweest ook.

KATHARINA

Het is nog waar geweest ook, ja.

CARMEN

In mijn wereld ben ik een serieuze artieste geweest.

[historisch liedje over Chez Michou]

KATHARINA

Carmen is niet lang naar school kunnen gaan. Al op haar zestiende moest ze van haar vader gaan werken. Eerst ging ze aan de slag in een schoenfabriek, maar dan hoorde ze van een job als figurant bij de opera.

CARMEN

Ik ben figurant geweest.

KATHARINA

Oh ja? Vertel eens?

CARMEN

Wel, twee of drie vrouwen hadden griep, die in het koor zaten van de opera. En euh, Locufier, die daar directeur was, zei: ‘Zou jij graag een vrouw zijn?’ ‘*Allez*’, euh, — tegen het meisje dat daar de kleren deed — ‘doe haar eens een mooie jurk aan, een mooie jurk hè, dat het goed uitkomt!’ En euh, ik stond ertussen.

[stemmend orkest op de achtergrond]

“*Ah, zijt gij de nieuwe juffrouw?*” (*lacht*) Maar ik ben dan moeten stoppen, omdat je daar niets aan verdient. Ik kreeg 250 frank!

KATHARINA

De opera waarin Carmen figureerde, was... *Carmen*, van Georges Bizet.

[muziekfragment van de *Habanera* uit *Carmen*]

Een noodlottig verhaal over liefde en jaloezie, met hoofdrollen voor de soldaat Don José en de grillige femme fatale. Carmen kan zich de zangers van toen nog steeds voor de geest halen.

CARMEN

't Was een heel knappe, euh... *jeune premier* zeggen ze daartegen. De vent, 't was *ne wreed schune vent*. Maar die *madame* die dat deed, goh... Ik geloof dat ze 150 kilo woog. Dat kan nu toch niet, Carmen kan toch geen 150 kilo zijn! Maar ze had een enorm mooie stem, ja.

(neuriet een stukje uit de Habana van Georges Bizet)

[op de achtergrond: geluid van tsjilpende vogeltjes]

KATHARINA

In die periode kreeg Carmen ook haar naam.

CARMEN

Ik kwam binnen in het Kouterstraatje. Daar was een soort — ja, wat zeggen ze daartegen — een homofielenbar, en ik kwam daar dikwijls. En euh, ik had zo'n beetje donker haar, krullen. En ik deed daar de deur open en iemand zei: 'Ah, Don José is daar!' En iemand anders staat op en zegt: "Zeg, jullie kijken niet goed zeker? Zeg maar Carmen, hoor!"

KATHARINA

Maar dus eigenlijk, de naam Carmen heb je gekregen?

CARMEN

Ik heb dat gekregen.

KATHARINA

En hoe voel je je daarbij?

CARMEN

Goed!

KATHARINA

En waarom?

CARMEN

Ah, omdat dat een smeerlap van een wijf is, en omdat ik dat fantastisch vind. Ah ja!
Carmen... mmm! (*verkneukelt zich*)

[muziekfragment van de *Habanera* uit Bizets *Carmen*]

KATHARINA

Ze laat zich wel niet doen, hè, Carmen?

CARMEN

Nee, ik heb dat nooit gedaan. Had ik dat... Ik heb altijd voor iedereen, voor iedereen — en dat heb ik nog — respect, maar ze moeten dat voor mij ook hebben. En als ze dat niet hebben, zijn ze aan het verkeerde adres.

[cadens van de *Habanera* uit Bizets *Carmen*]

KATHARINA

Omdat figurant zijn in de opera minder opbracht dan gehoopt, begon Carmen in café Chez Lily achter de toog te werken. Het was de start van een lange carrière in cafés en bars.

CARMEN

Dus ik heb dat toch... op de kop 45 jaar volgehouden, ja. Plus, natuurlijk, dat ik daarbij opgetreden heb, wanneer het mogelijk was. Zo'n beetje musicalachtige nummers, die je kon doen in een café. Ook omdat dat het dichtst tegen het toneel... Café is toneelspelen. Je moet het kunnen, je moet het kunnen verkopen. Als je het niet kunt verkopen, ga je failliet. En als je dat kunt, ben je vertrokken.

KATHARINA

Carmen voelt zich thuis in de nacht.

KATHARINA

Je hebt echt wel voor het nachtleven gekozen.

CARMEN

Gekozen. Omdat ik al heel vroeg wist: als je in het nachtleven zit, heb je veel meer privacy.

[dromerige orkestmuziek en stemmen op de achtergrond]

Al die mensen die in het nachtleven zitten, daar is wel een stempel op. Die zitten niet zomaar in het nachtleven. Je moet dat nog kunnen ook! En ik kon dat.

KATHARINA

Ja.

CARMEN

Ik deed dat graag ook.

KATHARINA

Carmen stond op het podium als cabaretière. Ze zong en playbackte en trad op in Parijs.

CARMEN

Kijk, dat is een programmaboekje van Chez Madame Arthur. Kijk. Dat waren de vrouwen die daar werkten.

KATHARINA

Dat waren travestieten?

CARMEN

Dat waren er zoals ik. Transseksuelen allemaal.

KATHARINA

Ah ja, OK.

KATHARINA

Ze bladert door het boekje van cabaret Madame Arthur uit de jaren zeventig, en toont me glamoureuze foto's van vrouwen in lange avondjurken, met grote blonde kapsels. Het is een galerij van diva's met boa's, stuk voor stuk legendarische trans-performers uit het nachtleven in Parijs, Berlijn en Amsterdam.

CARMEN

Dat was Coccinelle, toen ze begon. Ze heeft nog bij mij gewerkt.

KATHARINA

Da's een *wreed schone madam*, amai.

CARMEN

Ah ja die heeft nog in heel mooie films gespeeld, zelfs nog met Marlene Dietrich en zo.

[Franse cabaretmuziek op de achtergrond]

CARMEN

Ja, kijk, de stripteaseuse.

KATHARINA

Mooi...

CARMEN

Michou, toen ze jong was. Esperanza.

KATHARINA

Cassandra.

KATHARINA

Het cabaret in de jaren '40, '50, '60 was onnavolgbaar. Maar in de jaren '70 keert het tij. Carmen begint ook andere uithoeken van het nachtleven te verkennen.

KATHARINA

En hoe ben je dan eigenlijk in de prostitutie terechtgekomen? Of...

CARMEN

Die cabarets marcheerden niet meer. Eind jaren '70, begin '80, dat was... Je kon met cabaret echt je boterham niet meer verdienen. Dat ging niet meer. Ik was beginnen werken in een bar, euh, op de Sint-Paulusplaats in Antwerpen. En ik dacht bij mezelf: 'Zeg, als ik hier zo drie, vier cliënten per dag doe, die baas steekt dat allemaal in zijn zak.' Ah ja, want het was altijd fifty-fifty.

KATHARINA

Dus Carmen besluit dat ze beter voor zichzelf kan beginnen werken. Ze opent haar eigen bar in het schipperskwartier in Antwerpen. Het is een elegant etablissement, met comfortabele zetels, waar champagne geserveerd wordt. Later had Carmen ook een 'kamerhuurbedrijf' op de walletjes in Amsterdam. Veel verschil met Antwerpen zag ze niet.

CARMEN

Of je nu een Hollandse fluit ziet, of je ziet een Belgische fluit, dat is allemaal hetzelfde.

KATHARINA

Aan de jaren waarin ze 'bars' hield, zoals ze dat wat verbloemd zegt, hield Carmen veel mensenkennis en verhalen over. De ene anekdote is al straffer dan de andere. Zo was er ooit een klant die zich plots bedacht en in paniek door het raam sprong.

CARMEN

Rinkeldekinkel...

KATHARINA

Allez...

CARMEN

Ik zeg, wat is dat hier, dus kijk ik op — je schrikt je rot: hij was erdoor gesprongen. En dat was omdat hij plots tot het besef kwam dat hij dat niet mocht doen, want de heilige Maria had tegen hem gezegd dat dat niet *schoon* was.

KATHARINA

Hij had dat toch ook met u kunnen bespreken eigenlijk *efkes*, hè? (*gniffelt*)

CARMEN

Hij had dat zelfs niet moeten zeggen. Gewoon, 'het spijt me, mevrouw, ik ga weg.'
Jongen toch, ga toch weg! Nee... hij sprong door de venster.

KATHARINA

Of die keer dat ze onverwacht bezoek kreeg van een familielid. Carmen had een oom die het een schande vond dat ze was wie ze was. Hij liet geen kans onbenut om haar moeder erop aan te spreken.

CARMEN

Sarren. Maar echt, sarren. Weet je wel?

KATHARINA

Kwellen

CARMEN

Kwellen, echt kwellen. Zo van: 'Oh, dat is toch erg, met zo'n kind... dat jij dat moet meemaken. En al je andere kinderen zijn zo braaf.'

KATHARINA

Haar moeder werd er gek van, maar Carmen wist zeker dat ze hem ooit te grazen zou nemen. Ze wist nog niet wanneer, maar haar moment zou komen.

[rinkelende deurbel op de achtergrond]

Op een dag zit Carmen in de keuken van haar bar, achterin, afgescheiden van de salon door een gordijn, wanneer ze de deur hoort opengaan en een van haar meisjes een klant hoort begroeten.

CARMEN

Goed. Dus, ik hoor de deur [rinkelende deurbel] opengaan. Euh, 'Dag meneer, dag schat, zet u, doe uw *frakske* uit, aan de kapstok. En wat gaan we drinken? Ah, een flesje champagne? Ik zal het meteen tegen de *madame* gaan zeggen.' Ze moest dat achterin komen halen, hè. Dus ik heb *de plateau* klaargezet. Champagne-emmer met de witte sjaal erover, *weetewel*, twee *glazekes* erop.

KATHARINA

Het meisje komt de champagne halen in de keuken en keert er mee terug naar de klant.

[geluid van glazen]

CARMEN

Tien minuten later roept ze Carmen erbij: 'Schatteke! Kom jij ook een *glazeke* drinken van meneer?' Ik vlieg door die gordijnen, *très théâtrale*: 'hier ben ik!' Wie is dat nu? Nonkel Gaston. De vent van mijn tante. Met 23 centimeter. Dus ik, ik denk bij mezelf: 'nu is het hier aan mij hè, ik zeg, *nu* is 't hier aan mij hè!' Ik zeg: 'Nonkel Gaston, wat ben ik blij dat ik u zie!' Ik zeg: 'Hoe is het met tante?' Ik zeg: '*Allez*, dat je mij bent komen zoeken! Wat een ongelooflijk iets!' Ik zeg: '*Allez* zeg, dan gaan wij een flesje drinken, zeker?'

[ploffende champagnekurk]

KATHARINA

Dit was haar moment. Ze zette het haar oom betaald.

CARMEN

Ik heb hem acht, ácht cheques doen uitschrijven.

KATHARINA

Van nonkel Gaston hebben Carmen en haar moeder nooit meer last gehad.

CARMEN (*neuriet passage uit de Habanera*)

L'amour, l'amour, l'amour, l'amour...

KATHARINA

Bijna vijftig jaar lang heeft deze dame mensen geëntertand. Met veel humor, onverbloemd en rechtdoorzee, maar ook met liefde en zachtheid.

Als ik denk aan verandering, dan is Carmen misschien een paradox. Ja, ze is een trans-persoon, maar haar transitie was geen wezenlijke verandering. Op haar vijfde wist ze wie ze was. Op haar vijftiende begon ze aan haar transitie. Illegaal: ze kon via-via aan vrouwelijke hormonen komen. Maar wanneer ze me daarover vertelt, hoor ik alleen maar trots. Geen tragiek, geen twijfel. Carmen is altijd zichzelf geweest.

CARMEN *(op DVD-opname)*

‘Dames en heren, een goede avond en hartelijk welkom!’

KATHARINA

Carmen en ik zitten samen op haar bank van grijze pluche. Ze toont me de opname van de afscheidsshow die ze gaf op het einde van haar carrière.

CARMEN *(op DVD-opname)*

Mijn leven was één groot feest.

KATHARINA

Een groot feest met al haar vrienden.

(verder geroezemoes van de DVD)

KATHARINA

Naast het podium zie ik een man zitten, die Carmen tevreden aankijkt. Ik herken zijn gezicht van op de foto's die hier overal staan. Ruud. Haar grote liefde. Van waar we zitten kunnen we door het raam de Volkskliniek zien. Carmen is hier komen wonen om dicht bij Ruud te zijn, die de laatste periode van zijn leven doorbracht in het ziekenhuis, hier tegenover. Hij overleed een jaar geleden.

CARMEN

Ruud was mijn man. Zogezegd getrouwd geweest, want in Amsterdam kon je toen al een formulier laten opmaken. Dus we hebben dat gedaan en, euh... da's die foto daar, die daar staat. Dat lichtje.

KATHARINA

Da's een hele mooie foto.

KATHARINA

Ruud was een Amsterdammer. Maar Carmen leerde hem kennen in Antwerpen, waar hij een tijdlang restauratiewerken deed in het Rubenshuis. Ze zijn 45 jaar samen gebleven. Op hun manier.

CARMEN

Wij hebben ook nooit samengewoond. Nee. Ik kon dat niet hebben, en Ruud kon dat begrijpen; veel mannen zouden dat niet begrijpen. Maar ik kon niet verdragen dat er een vent in mijn huis woonde. Iedereen wist dat wij een koppel waren, maar hij had zijn leven en ik had mijn leven. Ik ben niemands eigendom, en hij ook niet.

KATHARINA

En hij heeft dat nooit moeilijk gevonden, dat je kamers hebt verhuurd, of dat je in de prostitutie zat?

CARMEN

Nee, nee, *ma nee gij*. Wat trok hij zich dat aan. Goh... Ik moet eerlijk zeggen, ik heb daar een fantastische vent aan gehad. Op mijn manier. Nooit hebben wij woorden gehad.

KATHARINA

Nooit ruzie? Want je was niet jaloers?

CARMEN

Schat, hoe kun je nu jaloers zijn... *Allez*, als je nu zoveel jaren voor het venster hebt gezeten, dan heb je, om het zo te zeggen, toch veel venten afgewerkt. Hoe kun je nu jaloers zijn dat je man, die bij je is, je vriendschap geeft, dat hij met een andere vrouw of man uitgaat. Daar kun je nu toch niet jaloers om zijn? Want je doet hetzelfde! Dus dat is iets dat... dat ik niet begrijp.

KATHARINA

In de opera van Bizet zingt Carmen dat de liefde een rebels kind is dat zich aan geen wetten houdt. Dat het een vogel is die zich niet laat kooien, en dat de liefde pas komt wanneer je haar vrij laat.

KATHARINA

Wat vind je daarvan, van die tekst?

CARMEN

Ik vind dat goed. Ik vind dat fantastisch. Dat is toch ook zo?

KATHARINA

Wat betekent voor jou 'graag zien'?

CARMEN

Voor mij betekent dat een enorm vertrouwen hebben in iemand; da's graag zien.

[muziekfragment van de *Habanera* uit Bizets *Carmen*]

Allez, als twee mensen elkaar graag zien, is dat toch ongelooflijk? Dat is toch iets dat constant *elentriek* geeft? *Allez*, vind ik toch.

KATHARINA

Heb je het gevoel dat je ooit echt helemaal bent wie je wil zijn?

CARMEN

Ja.

KATHARINA

Ja?

CARMEN

Ik ben dat. Ik ben eigenlijk wat je maar ziet, dat ben ik.

(neuriert een fragment van de Habanera uit Bizets Carmen)

Prends garde à toi, si tu ne m'aimes pas, si tu ne m'aimes pas, je t'aime etc.

Si je t'aime, prends garde à toi !

Ooh, dat is lang geleden hoor! *(lacht)*

[geluid van tssjilpende vogeltjes op de achtergrond]

SLOTGENERIEK

(vanaf 43:10)

[Kinderkoor zingt fragment uit Robert Schumanns *Faust*:

'Freudig empfangen wir

Diesen im Puppenstand;

Also erlangen wir

Englisches Unterpfund.

Löset die Flocken los

*Die ihn umgeben,
Schon ist er schön und groß
Von heiligem Leben. ʹ]*

KATHARINA

Je hoorde de stemmen van Indi Demol...

INDI

Ja, 't was echt geweldig.

KATHARINA

Kristie Su...

KRISTIE

Don't stop.

KATHARINA

Carmen Rosalie Speeckaert...

CARMEN

Omdat dat een smeerlap van een wijf is.

KATHARINA

... en mezelf, Katharina Smets.

Ik heb zo'n hele grote rugzak aan.

De stemmen is een podcast van Opera Ballet Vlaanderen.

Onze sound designer is Maarten Buyl.

Onze hoofdredacteur is Katherina Lindekens.

Onze producenten zijn Annelien De Rycke en Noemi Suarez Sanchez.

Onze redactie, dat zijn Ilse Degryse, Claïs Lemmens, Joren Sanders en Tom Swaak.

Onze adviseur is Randy Vermeulen.

Veel dank aan dirigent Hendrik Derolez en het Kinderkoor van Opera Ballet Vlaanderen.

Je hoorde muziek van onder anderen Kurt Weill, Johann Sebastian Bach, Georges Bizet, The Beatles en Robert Schumann.

Volgende keer in *De stemmen*:

[Fragment uit popsong *Orfeo* van Dolly Bing Bing: 'Like Orfeo lost his sweet lover, I've had to let you go along the way.]

Verhalen over hoe we het verleden meedragen in ons lichaam

DOLLY BING BING

Goh, ik voel me er ook soms schuldig over, hoor. Dat ik denk: ik had meer voor hem er altijd moeten zijn. Maar als ik dat had gedaan, dan was ik mee ziek geworden. Dan had hij niets aan mij gehad. Of ja, dan was ik mee gestorven, eigenlijk.

[Vervolg *Orfeo*: 'Let me hold you tight. That empty spot needs your stain.']

Ik moest wel terugkeren uit het land van de doden, en dat ben ik nog altijd aan het doen hoor, want da's geen makkelijke tocht. Ik vergelijk het vaak met *Orfeo*, ik heb dat nog in een liedje verwerkt, zo'n klein deuntje. Waar ik ook echt mee afgedaald ben.

[Vervolg *Orfeo*: 'It is time to lovingly set you free. Like the arrow from my trembling bow.']

KATHARINA

Tot binnenkort, op operaballet.be